

anonymity v aglomeracích tyto pocity ještě posilovala. Zvýšení kriminality, rozšíření drog a rozličných chorob, ale také buřičství či přítomnost členů náboženských sekt byla témata, která děsila tehdejší obyvatele. Ti odpovídali požadavkem na posílení policejních hlídek. Za nebezpečné bývali označováni zejména lidé hovořící jiným jazykem nebo vyznávající odlišnou víru. Tak se ve Spojených státech amerických v polovině 19. století stali nepohodlnými Irové, v Rakousku a Německu zase Slované z jihu nebo z východu evropského kontinentu, případně židé. Nárůst agresivity a segregace se na konci století mohutně rozšířil po velké části světa.

Pozvolna zastarávalo tradiční rozvržení budov ve městech. Mnohé domy byly adaptovány na hotely, zakládaly se kluby a kavárny. Lidé objevovali dosud ne zcela tušené možnosti využívání volného času. Zmíněná místa sloužila k odpočinku, setkávání či například k politickým či filozofickým rozpravám. Chudší obyvatelstvo navštěvovalo například zápasy v boxu, zakládalo kluby, ve kterých vedlo politickou agitaci, rozvíjelo fotbal či závody chrtů, a to jak v Londýně a dalších větších britských městech, tak na evropském kontinentě.

Zrod moderního světa 1780–1914 spojuje velké množství poznatků a hledá mezi nimi souvislosti, které mohly čtenáři dosud unikat. Christopher Bayly v knize pokrývá řadu aspektů, jež pomohly vytvořit soudobý svět. Pod přívalem informací se například snadno ztratí pasáž umístěná již v úvodu, v níž se hovoří o uniformitě odívání. Snaha být moderní přiváděla různé skupiny obyvatel k imitaci „západního“ oděvu. Bayly zasazuje do kontextu i tento jev a uvádí, že i přes vnější uniformitu si lidé dokázali udržet vnitřní rozmanitost. Hrdí maorští náčelníci neztratili nic ze své identity, a to ani když nosili černý kabát evropského střihu s bílým motýlkem. Stejně to bylo například s indiánským náčelníkem Geronimem nebo japonskými gentlemany daleko na Východě. Jak je v knize uvedeno: uniformita není synonymem pro homogenitu.

Zrod moderního světa 1780–1914 perfektně poslouží čtenářům k prohloubení znalostí, rozšíření obzorů a uvědomění si různých vazeb mezi událostmi. Je však dobré mít již povědomí o dění ve vymezené době, a to alespoň v Evropě.

Jiří Tarant

HLEDÁNÍ HRANICE MOŽNÉHO ZA ZDMI KOSTELŮ.*

Michal SKLENÁŘ, Děkan Václav Bošík. *Farnost v Ústí nad Orlicí mezi lety 1927 a 1963 jako obraz dějin římskokatolické církve, Praha, Ústav pro studium totalitních režimů, 2019, 316 s., ISBN 978-80-88292-56-2*

Mikrohistorie je badatelsky i čtenářsky atraktivní disciplínou umožňující historikům zachytit velké dějiny v malém prostoru. Její nespornou předností je možnost sledo-

* Tato práce vznikla za podpory projektu *Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě*, reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734, financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj a řešeného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

vat prostřednictvím tu vybraného aktéra, jindy místního prostředí obecné tendence minulosti i jevy naopak výjimečné. I ty však vypovídají o časech více či méně vzdálených, tedy při vhodném tázání a za předpokladu existence dostatečného korpusu pramenů, jež detailní zacílení badatelské pozornosti umožní. Takže ačkoliv *mikro*, přesto je tato disciplína či také metoda práce prostředkem výzkumů s *makro* dosahem. Populární Menocchio by mohl vyprávět.¹ A přestože se ústeckoorlický děkan Václav Boštík s největší pravděpodobností nikdy nestane obdobným hrdinou moderní historiografie jako Ginzburgův furlanský mlynář, i jeho příběh v exponovaných časech třicátých až šedesátých let minulého století potvrzuje smysluplnost a nadregionální význam mikrohistorických sond.

Monografie Michala Sklenáře je výsledkem mnohaletého autorova badatelského zaujetí pro danou východočeskou oblast a Boštíkovu osobnost, jak je průběžně realizoval během studijních let. S trochou nadsázky (a současně kritiky) se tudíž čtenářům v předkládané knize dostává do ruky výsledek autorova (dosavadního) celoživotního zájmu. A jde o práci nejen potěšující, ale pro další badatele také inspirativní — zejména s ohledem na ohlašovaný *repression turn*, tedy návrat k „epistemologickým kořenům“ přicházející s novým vedením Ústavu pro studium totalitních režimů.²

Václav Boštík byl synem krejčího z východočeského Vysokého Mýta. Narozen těsně před koncem 19. století (1897), byl v průběhu života zásadně konfrontován (ale jistěže i formován) krajními událostmi hobsbawmovského věku extrémů, tedy krátkého 20. století.³ Boštíkovo rozhodnutí věnovat se duchovnímu povolání totiž doznělo pravděpodobně právě v zákopech Velké války. Ihned po jejím skončení a již v nové československé republice proto nastupuje do královéhradeckého biskupského semináře (1918–1919). Brzy však odchází na studia do Říma, aby léta 1919–1923 strávil v české koleji Bohemicum. Po návratu z Itálie, kde v roce 1922 přijal kněžské svěcení, působil na několika místech východních Čech. Životním osudem se mu stalo Ústí nad Orlicí, kam přichází v roce 1927.

Z duchovní kariéry Boštíka vytrhla další válka, tentokrát druhá světová. Kvůli zapojení do protinacistického odboje strávil část válečných let v nacistických věznicích a koncentračním táboře. Nicméně nešlo o první děkanovo „světské“ angažmá. Coby člen Československé strany lidové se již na sklonku třicátých let zapojil do místní politiky. Načas dokonce jako druhý náměstek ústeckoorlického starosty. Na meziválečnou politickou kariéru Boštík krátce navázal i v nových třetirepublikových poměrech, kdy mu v očích místního prostředí dodával na respektu válečný osud odbojáře a koncentračníka.

-
- 1 Carlo GINZBURG, *Sýr a červi. Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*, Praha 2000. O dobové podmíněnosti Ginzburgovy práce zajímavě Brigitta BERNET, *Die Welt eines Historikers um 1970: „Der Käse und die Würmer“ von Carlo Ginzburg*, dostupné na: <https://geschichtedergewenart.ch/die-welt-eines-historikers-um-1970-der-kaese-und-die-wuermer-von-carlo-ginzburg> [náhled 7. 5. 2022].
  - 2 Jaroslav SPURNÝ, *Odsouzení opakovat minulost. Nový šéf ÚSTR chce naplnit motto ústavu*, dostupné na: <https://www.respekt.cz/tydenik/2022/18/odsouzeni-opakovat-minulost?issue-Id=100564> [náhled 6. 5. 2022].
  - 3 Eric HOBBSAWM, *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914–1991*, Praha 2010.

Ale všeho do času. Po nástupu komunistické strany k moci po roce 1948 začíná být děkan stále intenzivněji konfrontován se státní proticírkevní politikou a ateizační kampaní. Jak Sklenář píše, společenství místních věřících se pod neustávajícím státním tlakem uzavíralo samo do sebe — římskokatolická církev byla nucena ustoupit „za zdi kostelů“, třebaže v Boštíkově případě lze za tímto vyklizením pozice spatřovat snahu ochránit svěřenou farnost před destruktivními zásahy „světské moci“. V praktické podobě na sebe tato tendence brala podobu ochoty „ustoupit nárokům opřeným o zákon“ či jiné nařízení, „a naopak odmítnout spolupráci bez legalistického základu“. (Mocenský) vztah Boštíka a státních či samosprávných orgánů tak byl průběžně vyjednávaný, tudíž foucaultovsky relační a rozhodně nikoli jednosměrný.⁴ Cílem této strategie sice bylo Boštíkovo setrvání v děkanském úřadu, ovšem „za cenu stvrzení legitimacy stávajícího totalitního panství“.⁵

S represemi a intenzivní proticírkevní politikou spojená padesátá léta Václav Boštík „přežil“. Jeho pozice oslabil až s počátkem dalšího desetiletí. Především rozhodnutím generačně mladších členů ústeckoorlického Okresního národního výboru ztratil děkan státní souhlas k vykonávání duchovní činnosti, načež z pozice v září 1961 nuceně odešel. Smrt si jej našla za dva další roky v červenci 1963.

Nutno přiznat, že v případě této reflexe knihy Michala Sklenáře nejde o tradiční recenzi, jež by vedle vyzdvížení kladných stránek dříve nutně hledala jeho slabší stránky, případně upozorňovala na konceptuální či faktografické neduhy. Jelikož jde o publikovanou dizertační práci, odvedli za mě kritickou práci ve veřejně dostupných posudcích oponenti Sklenářovy dizertace.⁶

Snad mohu jen poznamenat, že místy se děkan Boštík z knihy poněkud vytrácí na úkor popisu církevněhistorických reálií, jež Sklenář považoval za důležité zmínit, byť podle mého soudu ubírají textu na dynamice. V případě některých pasáží Boštíkova života je zřejmá absence pramenné základny, takže chronologickým i tematickým těžištěm knihy je očividně období po roce 1945. A pokud autor v úvodu knihy hutně přibližuje konceptuální a metodologická východiska výzkumu, mohl se rovněž více rozepsat o svém pojetí a nakládání s konceptem totalitarismu, o němž se, zdá se mi, celkem významně opírá. Vesměs se však jedná o drobnosti nijak rušivé v porovnání s tím, co kniha v důsledku nabízí.

Hned v jedné z úvodních vět Sklenář deklaruje, že ačkoliv „detailní pohled do jedné farnosti neznamena odkrytí všech způsobů fungování církve a jejich kontinuit a diskontinuit“, nabízí „přehled a jeden z možných — reálně existujících — obrazů minulosti katolických křesťanů v českých zemích“. Události a procesy sledované na příkladu Boštíkova děkanství v Ústí nad Orlicí proto samozřejmě nevystihují situaci

4 Jedná se o interpretačně nosný moment potvrzující oprávněnost úvah o moci nikoli vlastněné či sídlící kdesi v rámci politických institucí tehdejšího státu, ale moci coby foucaultovským vzájemným poměru mezi individuálními či kolektivními aktéry. K Foucaultově pojetí moci mimo jiné Michel FOUCAULT, *Dějiny sexuality I. Vůle k vědění*, Praha 1999, s. 108nn.

5 M. SKLENÁŘ, *Děkan Václav Boštík*, s. 252, detailněji s. 231nn.

6 Posudky dizertační práce Michala Sklenáře jsou dostupné na: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/94259> [náhled 6. 5. 2022].

v každé jedné tuzemské farnosti, děkanátu či diecézi. Jenže právě v tomto okamžiku se ukazuje potenciál mikrohistorické perspektivy, kterou lze vyjádřit Foucaultovým předsevzetím: „Nikdy nepouštět ze zřetele konkrétní příklad, který může sloužit jako zkušenostní půda analýzy [...]“.⁷

Sklenářův Boštík v konečném vyznění nečiní nic jiného, než že prostřednictvím místních dějů nabízí zkušenost pro interpretaci nejen situace katolické církve v exponované době padesátých let, ale dovoluje promýšlet možnosti a limity jednání jedinců i kolektivů v časech nesvobody. Nejde o Boštíkovu subjektivitu, nýbrž historické ohledání schopnosti jednotlivce jednat ve vztahu k dominující politické síle.⁸ Autor tak na děkanově příkladu ukazuje, kterak „nejširší část diecézního kléru nebyla ani mučedníky [...], ani kolaboranty“. Většina kněžstva ve svých farnostech „hledala meze možného“.⁹ Tento střední proud, jak jej Sklenář nazývá, tedy stojí kdesi mezi, čímž autor připomíná nutnost promýšlet míru a podobu církevních perzekucí, tudíž „na jedné straně nebagatelizovat různé formy útlaku církve v Československu“, současně však „nepovažovat všechny příslušníky kléru za oběti ve smyslu zavražděných nebo mučených osob“. Koneckonců časem mohl duchovní „projít i více segmenty“.¹⁰

Sdělení publikace se však tímto nevyčerpává. Za neméně zajímavý totiž považují Sklenářův postoj k „boštíkovské“ strategii padesátých let — hledáním mezi možného, „tedy nevystoupit s otevřeným odsouzením, setrvat ve své pozici a v jejím rámci se snažit o vedení, přežití, podporu svěřeného společenství katolických křesťanů“, sice Boštík možná v danou chvíli chránil své postavení, ale zároveň „petrifikoval situaci pro něho samého i pro svěřené společenství krajně nepříznivou a svou strategií [...] potvrdil destrukci římskokatolické církve [...]“.¹¹ Snahou o nalezení mezi možného totiž řada duchovních stvrzovala „svou pozici marginalizované sociální skupiny a s ohledem na bližší a viditelnější dobro rezignovali na dobro obecné“.¹²

Sklenářův Boštík konečně ukazuje a dokládá, kterak v zápase o víru začala katolická církev, stahující se za zdi kostelů, postupně tahat za kratší konec provazu. Tato situace nakonec autorovi umožňuje přemýšlet o selhání části diecézního kněžstva, jež „v konfrontaci s komunistickým totalitním panstvím“ z rozličných důvodů volila „bližší dobro spočívající v setrvání ve farnosti a v možnosti legálního kněžského působení“.¹³ Hodnotící soud si Sklenář dovolit může, dobře totiž ví, že od historikovy práce jej lze jen těžko oddělit.¹⁴

7 Didier ERIBON, *Michel Foucault 1926–1984*, Praha 2002, s. 220.

8 Podobně B. BERNET, *Die Welt eines Historikers*.

9 M. SKLENÁŘ, *Děkan Václav Boštík*, s. 232.

10 Tamtéž, s. 233.

11 Tamtéž, s. 237.

12 Sklenář dále pokračuje: „Právě tato pozice římskokatolické církve v kombinaci s ateistickou propagandou, a nikoli pouze extrémní zásahy vůči její hierarchické struktuře, ovšem v dlouhodobém horizontu vedly k jejímu značnému oslabení.“ Tamtéž, s. 237.

13 Tamtéž, s. 238.

14 Tamtéž, s. 232.

Kniha o děkanu Václavu Boštíkovi je možná skutečně jen jedním z možných „obrazů minulosti katolických křesťanů v českých zemích“. Jde však o zpodobnění výmluvné, jež z východočeské periferie zajímavě nasvěcuje českou katolickou krajinu doby nesvobody i její moderní historiografii. O to sympatičtější mi kniha Michala Sklenáře je.

Jan Randák

Michal ZOUREK, *Sto let česko-uruguayských vztahů, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2021, 216 s., ISBN 978-80-7465-482-4*

Monografie *Sto let česko-uruguayských vztahů* vznikla u příležitosti 100. výročí navázání diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi. Autor Michal Zourek je historik a iberoamerikanista, zabývá se zejména moderními dějinami Latinské Ameriky. Absolvoval dlouhodobé studijní a badatelské pobyty v Argentině, Uruguayi a Chile. Publikoval rovněž na témata, jako jsou vztahy Československa a Latinské Ameriky po druhé světové válce či pohled na Československo očima latinskoamerických intelektuálů. Momentálně působí na Mendelově univerzitě v Brně.

Kniha analyzuje vývoj, kterým prošly česko-uruguayské vztahy mezi lety 1921 a 2021. Obě země byly v minulosti oceňovány pro své demokratické hodnoty, zároveň však mají i pohnuté zkušenosti s autoritářskými režimy. Za zmínku stojí mimořádná solidarita, kterou Československu projevila vláda Uruguaye v době nacistické okupace. Díky této solidaritě nebyly diplomatické styky mezi oběma zeměmi nikdy přerušeny, což činí jejich vzájemné vztahy ve srovnání s jinými latinskoamerickými státy zcela výjimečnými.

Autor se dále zaměřuje na bilaterální vztahy během studené války, kdy země staly na opačných stranách „železné opony“. Uruguay spadala do sféry vlivu USA, Československo náleželo do zájmové sféry SSSR. Uruguay zaujímala ke komunistickým zemím kritický přístup, spolupráce se tak omezovala především na ekonomické styky. Od poloviny padesátých let se Československo začalo prosazovat rovněž v kulturní oblasti. V některých případech dobré jméno československé kultury napomohlo během prosazování politických a ekonomických zájmů.

Několik kapitol monografie se věnuje období po pádu komunistického režimu a vzniku samostatné České republiky. Proměna zahraničně-politické orientace přinesla určitý pokles zájmu o Latinskou Ameriku, což vyústilo ve zrušení velvyslanectví v Montevideu. Uruguayská ambasáda reagovala recipročně. Od poloviny první dekády nového milénia dochází v důsledku růstu české a uruguayské ekonomiky k opětovnému zintenzivnění obchodních kontaktů. Autor upozorňuje rovněž na to, že navzdory velké geografické vzdálenosti jsou si Uruguay a Česká republika podobné v několika ohledech. Především se jedná o důsledek specifického formování uruguayské společnosti, která je převážně evropského původu. Budoucnost česko-uruguayské relace spatřuje Michal Zourek především v multilateralismu.

Na začátku knihy nalezneme úvodní slovo českého a uruguayského ministra zahraničí. Autor se dále v několika kapitolách věnuje politické a ekonomické spolu-